

Н. О. Свинаренко

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА ГІТЛЕРІВЦІВ В УКРАЇНСЬКОМУ СЕЛІ:
ІСТОРІОГРАФІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ НАУКОВОЇ ІСТОРИЧНОЇ
ЛІТЕРАТУРИ

Останнім часом з'явилася значна кількість як наукової (економічної, історичної), так і публіцистичної літератури, присвяченої висвітленню складного соціального та економічного становища населення України у роки Другої світової війни. Не менш важливим аспектом вивчення є і податкова політика гітлерівців в українському селі. Метою пропонованої наукової роботи є вивчення історіографічних аспектів податкової політики гітлерівців в українському селі у вітчизняній науковій історичній літературі. Виклад вказаної проблеми варто почати з короткого аналізу наукових праць сучасних дослідників: О. Є. Лисенка, О. Перехреста, Н. Глушенок, В. Орлика та Л. Маренець, Т. Заболотної та ін. Зокрема, О. Є. Лисенко та О. Перехрест — автори низки праць про історію фашистського окупаційного режиму в Україні констатують, що нацистська податкова політика виступала основною формою економічного грабунку селян [5, с. 14]. Монографія містить багато описаних документальних фактів відвертого грабунку селян нацистами, опрацьованих свідчень очевидців. Дослідники наводять масу фактів щодо оподаткування нацистами місцевого, регіонального питання, що не мало єдиної системи [3, с. 182]. Дослідники називають 12 видів податків, які накладалися на українське село, що досить чітко викладені у роботі В. Косика [6].

Вивченням кількісних показників економічної експансії гітлерівців на українських землях займався професор В. Косик. Він констатує, що податки, які збирали окупанти із селян Рівенщини, були значно більшими за ті, що сплачували селянські господарства у 1940 р. Подушний податок був диференційованим та складав: за наявності до 5 га землі в господарстві — по 100 крб. із кожного члена родини віком від 16 до 65 років, до 10 га — по 150 крб., понад 10 га — по 200 крб.; сільськогосподарський податок становив 300 і більше крб., на собак 150–225 крб., за випас однієї корови — 20 крб. за місяць, вівці — 10 крб., а за випас корови в лісі — 150 крб. та ін. [6, с. 12]. Підбиваючи підсумки, автор констатує, що матеріальне навантаження на традиційно багатодітні селянські господарства було не виправдано важким.

В. Орлик та Л. Маренець, проаналізувавши документи Державного архіву Кіровоградської області окупаційного періоду, доводять, що податкова політика на окупованих українських теренах базувалася на принципах, запозичених із рабовласницького еллінського суспільства, коли населення підкорених областей

обкладали різноманітними поборами [4, с. 133]. На думку В. Орлик та Л. Маренець, побори селян носили переважно натуральний характер та повинні були перетворити українців на живі знаряддя праці, котрі мали невпинно забезпечувати продовольчі потреби Райху.

Т. Заболотна в одному із своїх досліджень аналізує продовольче забезпечення киян під час гітлерівської окупації. Також авторка намагається визначити розміри оподаткування гітлерівцями українського населення. Авторка наводить конкретні приклади чинних за гітлерівського режиму норм оподаткування на Київщині: одноразовий щорічний податок із кожного господарства — 400 крб., з кожної людини — 100 крб., коня — 300 крб., корови — 150 крб., собаки чи кішки — 100–150 крб. [2, с. 122]. Для порівняння Т. Заболотна констатує гітлерівські норми оподаткування і в інших областях України. Зокрема, на Зіньківщині Полтавської області селяни сплачували такі грошові податки: одноразовий внесок із селянського господарства — 50 крб., на шляхове будівництво (з кожної працездатної людини) — 100 крб., з собаки — 150 крб., з бджолосім'ї — 50 крб., з велосипеда — 75 крб. [2, с. 123].

Н. Глушенок у своїй роботі звертає увагу на те, що нацистська податкова політика, запроваджена на теренах Рейхскомісаріату «Україна», передбачала пограбування сировинних ресурсів нацистами. Дослідниця наводить ряд фактів грабежу нацистами мінеральних ресурсів України. Автор роботи досить детально описує натуральні податки, які фактично стягувалися нацистами на українських землях з усіх видів сільськогосподарської продукції. Селяни, зазначає Н. Глушенок, були зобов'язані здавати м'ясо, молоко, мед, овочі, квасолю, горох, ягоди, сіно й соломку, волокно, горіхи, рибу незалежно від того, яке майно мала селянська родина та якою діяльністю вона заробляла на життя [1, с. 142]. Автор констатує, що у Сталінській, Харківській та Сумській областях сільське населення сплачувало натуральні податки молоком, свійською птицею, яйцями [1, с. 145].

У пропонованій науковій праці виявлено чітку відсутність єдиної податкової політики чи хоча б єдиних напрямів системи обкладення податками окупованого німцями українського населення, усі наведені факти красномовно свідчать, що оподаткування гітлерівцями — не що інше, як відвертий грабунок, що проводився з притаманною фашистам німецькою скрупульозністю. Надзвичайно велику роботу з документальними фактами як для сучасних, так і для майбутніх науковців провів В. Косик. Визначено, що грабували нацисти українських селян як непосильними натуральними податками, так і грошима. Проаналізувавши праці вчених, можна дійти до висновку, що норма оподаткування гітлерівцями визначалася місцевим керівництвом залежно від рівня заможності та наявного майна селян у різних районах, областях; баченням цього аспекту економічної діяльності тодішніми нацистськими керівниками; місцевими потребами тощо.

Література

1. Глушенок Н. Податкова політика німецької влади на окупованій території Півдня України у 1941–1943 рр./ Н. Глушенок // Наукові праці : Науково-методичний журнал. Історичні науки. — М., 2004. — Т. 32. — Вип. 19. — С. 140–145 с.
2. Заболотна Т. Продовольче забезпечення киян під час гітлерівської окупації / Т. Заболотна // Сторінки воєнної історії : зб. наук. ст. / НАН України, Ін-т історії України. — К., 2005. — Вип. 9. — Ч. 2. — С. 121–128.
3. Лисенко О. Є. Українське село в роки окупації // О. Є. Лисенко, О. Г. Перехрест // Історія українського селянства. К. : Наукова думка, 2006. —Т. 2. —653 с.
4. Орлик В. До питання фіскальної політики нацистів в окупованій Україні / В. Орлик, Л. Маренець // Архіви України. — № 1–3. — 2005. —С. 132–139 с.
5. Перехрест О. Г. Українське село в 1941–1945 рр. : економічне та соціальне становище // Перехрест О. Г. — Ч. : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2011. — 668 с.
6. Україна у Другій світовій війні у документах : зб. нім. архівних матеріалів : у 4 т. / упоряд. В. Косик. — Львів, 2000. -Т. 4. — С. 83.